

# ATEBE

Dinî Araştırmalar Dergisi  
Journal for Religious Studies  
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi | Journal of ATEBE

Sayı: 7 (Haziran / June 2022), 1-13

## Dijital Platformlarda İslâmî İmgeler (Kalifat Dizisi Örneği) Islamic Images on Digital Platforms (In the Example of Caliphate Series)

**Furkan Çakır**

Arş. Gör. Dr. Selçuk Üniversitesi, Hadis Anabilim Dalı  
Research Assistant, Ph.D. Selcuk University, Department of Hadith  
Konya, Türkiye

[ahmedfurkan@selcuk.edu.tr](mailto:ahmedfurkan@selcuk.edu.tr)

[orcid.org/0000-0002-3269-1649](https://orcid.org/0000-0002-3269-1649)

<https://ror.org/045hgzm75>

### Makale Bilgisi / Article Information

**Makale Türü / Article Types:** Arařtırma Makalesi / Research Article

**Geliř Tarihi / Date Received:** 01 Şubat/February 2022

**Kabul Tarihi / Date Accepted:** 18 Mayıs/May 2022

**Yayın Tarihi / Date Published:** 30 Haziran/June 2022

**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Haziran/June

**Atıf / Cite as:** Çakır, Furkan. "Dijital Platformlarda İslâmî İmgeler (Kalifat Dizisi Örneği)". ATEBE 7 (Haziran 2022), 1-13. <https://doi.org/10.51575/atebe.1066335>

**İntihal / Plagiarism:** Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

**Etik Beyan/Ethical Statement:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Furkan Çakır).

**Yayıncı / Published by:** Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

## Dijital Platformlarda İslâmî İmgeler (Kalifat Dizisi Örneği)\*

### Öz

Bireysel düşüncelerini başkalarına aktarma ve hatta empoze etme düşüncesi insanlık tarihi kadar eskidir. Nitekim ilâhî kitabımız, ilk insanların şeytanın söylediği sözlerden etkilenerek kandırıldığını ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in insanları doğru yola sevk etmek için tebliğ ettiği ve bu vazifeyi yerine getirmekle görevlendirildiği bilinen bir gerçektir. Asıl itibarıyla insanın olduğu her yerde bu durumun gerçekleşmesi gayet tabiidir. Fakat tarih boyunca özellikle kültürel ve teknolojik sahadaki ilerlemeler sözü edilen faaliyetlerde kullanılan araçları değiştirmiştir. Örneğin; yazı malzemesinin temininin kolaylaşması ve matbaa alanında gelişmeler yaşanmasıyla fikirler daha çok yazıyla aktarılmıştır. Modern döneme gelince televizyon, bilgisayar ve bunların destekleyicisi olarak internetin geçirdiği dijital değişim ve dönüşümlerle birlikte görsel çalışmalar hız kazanmıştır. Bu doğrultuda televizyon ve akabinde dijital yayın platformları yaygınlaşmış ve hatta dijital platformlara rağbetin artmasıyla medya sektöründe zorunlu bir değişiklik gerekmiştir. Bu değişikliği öngörerek dijital yayın sektörüne hızlı bir giriş yapan ve milyonlarca abone sayısına ulaşan en büyük dijital yayın platformu Netflix'tir. Bilindiği üzere görsel medya uygarlığının tek olmasa da en önemli gayesi ekonomik çıkar elde etmektir. Ancak bununla birlikte Netflix ve benzeri şirketlerin içerikleriyle düşünce dünyalarını, hayatı anlamlandırma yöntemlerini ve hatta ideolojilerini kasıtlı ya da kasıtsız empoze ettiği de muhakkaktır. Bu doğrultuda hem ilgisi fazla hem de ses getirme etkisi yüksek olduğu için dini imgeler taşıyan program, dizi ve film gibi yayınlara dijital platformlarda büyük oranda yer verilmektedir. Ancak kimi zaman insanların doğru bilgiye ulaşması ve her türlü hurafeden uzaklaşmasına yol açan bu yayınlar, çoğu zaman yanlış bir din öğretisinin aktarılmasına sebep olmaktadır. Sözü edilen platformda son günlerde en çok izlenen içerikler arasında yer alan ve İsveç'ten sözde İslâm Devleti'nin sınırları içerisindeki Rakka'ya giden bir ailenin dram dolu hikâyesini anlatan Kalifat dizisinin, izleyicilerini İslâm öğretileri hakkında farklı şekillerde yönlendirdiği görülmektedir. Çalışmamızda bu dizide yer alan İslâmî imgeler, din istismarı ve İslamofobi gibi başlıklar üzerinden tahlil edilecek ve dijital platformların din algısını ne denli şekillendirdiği üzerinde durulacaktır. Ayrıca değişen medya ve dijital platformların dönüşümüne, dizinin amaç ve hedeflerine uygunluğuna ve IŞİD militanlarının düşünce dünyalarının İslâm'ın esas öğretileriyle ne denli örtüştüğüne de temas edilecektir. Tüm bunların akabinde genelde medya sektöründe özelde dijital platformlarda algı oluşturma imkânına vurgu yapılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Hadis, Dijital, Medya, Netflix, İslamofobi, IŞİD.

## Islamic Images on Digital Platforms (In the Example of Caliphate Series)\*\*

### Abstract

The idea of transferring and even imposing individual thoughts on others is as old as human history. Quran states that the first people were deceived by being influenced by the words of the devil. It is a known fact that the Prophet conveyed the message to guide people to the right path and was assigned to fulfill this duty. In fact, it is quite natural for this situation to happen wherever there are people. However, advances in the cultural and technological fields throughout history have changed the tools used in the mentioned activities.

\* Bu çalışma, 21-22 Ekim 2021 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Din ve Medya Sempozyumu'nda bildiri olarak kabul edilmiştir.

\*\* This study was accepted as a paper at the International Religion and Media Symposium held on 21-22 October 2021.

For instance, with the ease of supply of writing materials and the developments in the field of printing, ideas were conveyed more in writing. When it comes to the modern era, visual programs have gained speed with the digital changes and transformations experienced by television, computers and the internet as their supporter. In this direction, television and subsequently digital broadcasting platforms became widespread, and with the increase in demand for digital platforms, a mandatory change was required in the media sector. Anticipating this change, Netflix is the largest digital broadcasting platform, which entered the digital broadcasting industry quickly and reached millions of subscribers. As it is known, the most important purpose of visual media civilization, if not the only one, is to obtain financial benefits. However, it is also certain that Netflix and similar companies deliberately or unintentionally impose their world of thought, ways of making sense of life, and even ideologies through their content. In this direction, TV programs, series and movies that carry religious images are given a great deal of places on digital platforms, because they attract the watchers and they have high potential to influence on them. Although, these programs sometimes lead people to reach the right information, they often cause false religious teaching to be conveyed. the Caliphate series, which is one of the most watched content on the mentioned platform in recent days and tells the drama-filled story of a family who went to Raqqa from Sweden within the borders of the so-called Islamic State, directs its viewers about Islamic teachings in various ways. In our study, Islamic images in this series will be analyzed through topics such as religious abuse and Islamophobia, and it will be focused on how digital platforms shape the perception of religion. In addition, the transformation of media and digital platforms, the compatibility of the series with its aims and objectives, and how the minds of ISIS militants overlap with the main teachings of Islam will also be touched upon. After all these, the creation of perception will be emphasized in the media sector in general, and digital platforms in particular.

**Keywords:** Hadith, Digital, Media, Netflix, Islamophobia, ISIS.

### 1. Değişen Medya ve Dijital Platformlar

Televizyon; 18. yüzyılda icat edildikten sonra, bu asrın ilk çeyreğinin sonu ve ikinci çeyreğinin başlarında ilk defa siyah beyaz görüntü ile yayınlanmıştır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle XVIII. yüzyılın ortalarında renkli televizyon icat edilse de maliyeti yüksek olduğu için yaygınlaşması epey zaman almıştır. Daha sonra anten ve kumanda teknolojileri ilerlemiş, özel kanallar kurulmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda televizyon imalatının seri üretime geçişiyle artık televizyon neredeyse her eve girmiştir.<sup>1</sup>

Televizyon kanalları, yayın politikalarının gerektirdiği şekilde izleyicisinin görmek istediği içerikleri tespit ederek yayın akışı hazırladılar. İnsanlar özel kanalların açılmasıyla birlikte izlemek istediği programları tercih etti ve zamanını bu doğrultuda geçirdi. Ancak 1994 yılında ilk DVD oynatıcının icat edilmesiyle insanların artık başkasının kendilerine izletmek istediği şeyi değil, bizatihi kendilerinin istediği şeyleri izleyebileceği gündeme geldi. Bu doğrultuda 1997

<sup>1</sup> Gülşah Sarı, "Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığının Gelişimi ve Medyanın Mülkiyet Yapısı", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi* 5/18 (2017), 2087.

yılında kurulan Netflix gibi şirketler DVD satış ve kiralama sektörüne girdiler.<sup>2</sup> İnternetin gelişme hızını ve teknolojinin gideceği yeri öngören bu gibi şirketler, zamanla günümüzde var olan “internet üzerinden yayın yapma” modeline geçti. Ayrıca akıllı telefon ve tabletlerin yaygınlaşmasıyla birlikte sanal alışveriş sitelerine elverişli uygulamalar geliştirdi. Bu doğrultuda başta Avrupa olmak üzere pek çok ülkede dijital platformlar yayın hayatına başladı ve bu şirketler daha fazla büyüyerek yapımcılığını üstlendiği içerikleri yayınladı.<sup>3</sup>

Görsel medya uygarlığının kurulduğu televizyon kanalları ve dijital platformlarının tek olmasa da en önemli gayesi ekonomik çıkar elde etmektir. Ancak bununla birlikte sözü edilen medya kuruluşlarının düşünce dünyalarını, hayatı anlamlandırma yöntemini ve hatta ideolojisini kasıtlı ya da kasıtsız empoze ettiği de muhakkaktır.<sup>4</sup> Bu doğrultuda hem ilgisi fazla hem de ses getirme etkisi yüksek olduğu için dini imgeler taşıyan program, dizi ve film gibi yayınlara medya sektöründe büyük oranda yer verilmektedir. Ancak kimi zaman insanların doğru bilgiye ulaşması ve her türlü hurafeden uzaklaşmasına yol açan bu yayınlar, çoğu zaman yanlış bir din öğretisinin aktarılmasına sebep olmaktadır.<sup>5</sup> İslâm dininin istismar edilmesi ve din korkusunun dayatılması (İslamofobi) bu tür menfi çalışmaların en önde gelen tehlikeleridir.<sup>6</sup>

## 2. Kalifat Dizisi Üzerine Teolojik Bir Değerlendirme

### 2.1. Dizinin Konusu

Dizi, İŞİD’e katılmak için kocasıyla birlikte Rakka’ya gelmiş ve küçük bir çocuğu olan Pervin adındaki karakterin burada yapılan zulümlere tanık olduktan sonra vatani İsveç’e dönmek istemesini ele almaktadır. Rakka’ya geldikten sonra arzuladığı hayatla karşılaşamayan Pervin ve eşi Hüsam, büyük hayal kırıklıkları yaşamaktadır. Zira Hüsam, yaptıkları saldırılar sonucunda ölen çocukları rüyasında görerek geceleri korkarak uyanmaktadır. En kısa zamanda buradan kurtulmak isteyen Pervin, eline geçen bir telefon vasıtasıyla daha önce tanıştığı Dolores adındaki karakteri arar. Dolores’in güvenlik servisinde çalışan, başına buyruk bir personel olan Fatima adındaki bir görevliyle Pervin’i tanıştırması sonucunda olaylar gelişir. Pervin’in İsveç’te bir saldırı yapılacağını haber vermesi üzerine Fatima, kendisine bu operasyon hakkındaki bilgileri ulaştırması ve dolayısıyla casusluk yapması sonucunda Pervin’i kurtaracağını söyler. Yapılması planlanan terör operasyonunun organizasyon ekibi içerisinde Hüsam da yer almaktadır. Pervin’in,

<sup>2</sup> Güliz Uluç, *Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı* (İstanbul: Anahtar Yayınevi, 2008), 116-119.

<sup>3</sup> Tolga Akkuş, “Kan Benim Kanal Benim”, *TRT Akademi* 4/7 (2019), 178, 179.

<sup>4</sup> Tarkan Demir - Nuh Aşan, “Hollywood Kamerasında İslam’ın Ötekileştirilmesi”, *Turkish Studies* 5/9 (2014), 743.

<sup>5</sup> William L. Blizek, “Dinleri Değerlendirmek/Eleştirmek İçin Filmleri Kullanma”, çev. Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 1225, 1226.

<sup>6</sup> Bilal Yorulmaz, “1896’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2018), 34.

kocası Hüsam'ın ajanda ve bilgisayarından edindiği bilgileri Fatima'ya aktarması ve sır dolu olduğu zannedilen operasyonun düğümlerinin bir bir çözülmesiyle olaylar gelişir.

Bununla birlikte dizide örgütün İsveç içerisindeki faaliyetlerinin sürdürdüğüne ve kimlik arayışında olan gençleri hedef alarak onlarla irtibat kurduğuna yer verilmektedir. Bir ailenin IŞİD'e sempati duyan kızıyla kurduğu hatalı iletişim ve bunun sonucunda kızlarını örgüte kaptırmasının hikâyesi de bu doğrultuda betimlenmektedir. IŞİD'e teslim olan kızlardan biriyle Pervin karakterinin yolunun kesişmesi üzerine her iki hikâye birleşmekte ve örgütün çalışma disiplini ve yapısına dair caydırıcı bilgiler sunulmaktadır.

## 2.2. Amaç ve Hedef

Dizinin iki yönetmeninden biri olan Wilhelm Behrman, 2015 yılında üç İngiliz genç kızın IŞİD'e katılmaya giderken havalimanı kameralarına yansıyan görüntülerinden kendisinin benzer yaşlarda kızı olduğu için çok etkilendiğini ve IŞİD'e katılmak isteyen kimlik arayışındaki gençleri uyarmak için böyle bir diziyi hayata geçirdiklerini ifade etmektedir. Nitekim dizide Rakka'da özgürlüklerin kısıtlandığına ve insanların alıkonduğuna dair repliklerin yer alması bu doğrultuda önem arz etmektedir. Aynı şekilde IŞİD'in faaliyetlerinin sadece sözde hâkim olduğu topraklarda değil, dünyanın dört bir yanında hem reel hem de sanal olmak üzere iki ayrı şekilde sürdürdüğüne ve ikna timlerinin gençleri kandırmasına dair vurguların yer alması da bu bağlamda değerlendirilebilir.<sup>7</sup> Bu doğrultuda IŞİD'in kendilerine yakın fikirleri olduğunu tespit ettiği ya da örgüte üye olmasını istediği kişilerle günlük hayat akışı içerisinde iletişim kurduğu ve akabinde sosyal medya üzerinden takipleşmek suretiyle daha önce hazırlanan sözlü veya görsel radikal söylemleri hedeflerinin ekranına düşürdüğüne işaret edilmektedir. Bu bağlamda Kalifat hakkında değerlendirme yazısı yazarların görüşleri ve sosyal medya yorumları incelendiğinde, yapımcıların hedefine ulaştığı ve IŞİD'in bir terör hareketi olduğunu göstermek suretiyle hedef kitlesini etkilediği gözlemlenmektedir.

Bu projenin anne ve babaları da hedeflediğini söylememiz gerekmektedir. Zira dizide ebeveynlerin çocuklarına baskı yaparak onları ikna etmelerinin mümkün olmadığına, onlarla sürekli ve düzenli bir biçimde iletişim halinde olmaları gerektiğine işaret edilmektedir. Dizide IŞİD militanlarının örgüte kazandırmak istediği kız çocuklarına zorla başörtüsü taktırmadığına ve hatta onlara hediyeler almak suretiyle gönüllerine hitap ettiğine; fakat dindar olmayan bir ailenin başörtüsü takan çocuğuna onu çıkarması için zorbalık yaptığına dair bir örneğin yer alması dikkat çekicidir. Dolayısıyla IŞİD'in Rakka'da yaptığı baskılar ve zulümlerle, evde çocuklara uygulanan diktatöryanın aynı kategoride yer aldığı ve çocuklarla doğru iletişim kurmanın yönteminin

<sup>7</sup> Çiğdem Erdin, "Radikal Selefi Örgütlerin Sosyal Medya Kullanımı: IŞİD Örneği", *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2017), 127, 128.

bulunması gerektiği ima edilmektedir. Ayrıca yeni neslin bir öncekinden farklı olduğu ve onlara yaklaşımda yeni metotlar takip edilmesi gerektiğine dair işaretlerin yanında, bu neslin önceliklere göre apolitik olduğu ve hiçbir siyasi-ideolojik girişime yanaşmak istememelerine rağmen bu tür örgütler tarafından nasıl kaldırıldıklarının araştırılması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Sonuç olarak; dizinin IŞİD ve benzeri terör örgütlerinin masum olmadığı mesajını vermek istediği ve bu hedefine ulaştığı söylenebilir.

### 2.3. Din İstismarı

Din istismarı denildiğinde ilkin çok büyük hedefleri olan kuruluşların organizasyonları akla gelmektedir. Fakat bu durum hakikati tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Zira arkasında örgütlü, silah tüccarlarının olduğu yapıların faaliyetleri de küçük bir kasabada dini bildiğini iddia ederek insanlara liderlik etme peşine düşen ve şöhret elde etmek için dini vaazlar veren veya dinin yasakladığı fuhşiyatı güya dini sevdirmek için ekranlara taşıyan ya da Hz. Peygamber'in dile getirmediğine dair güçlü emareler bulunan rivayetleri sırf geçmiş dönemde yaşadığı ve kitaplarına bu sözleri "hadis" olarak kaydettiği için "alimlere hürmet" retoriği altında nakleden kişilerin yaptıkları da din istismarı altında değerlendirilmelidir. Ancak biz burada tüm bunlara değinemeyeceğimiz için çalışmamızın esasını teşkil eden ve dijital platformlarda yer alan din istismarına temas edeceğiz.<sup>8</sup>

Bilindiği üzere medya organlarında dinin istismar edilmesi dijital platformların kurulmasıyla ortaya çıkmamıştır. Ana akım medyanın alternatifi olmadığı dönemlerde şov programlarında ya da dizi ve filmlerde yer alan dindar karakterlerin önemli bir kısmı sahtekâr, sapkın ve azgın kimseler olarak gösterilmiştir. Özellikle dini liderler (imam ve müezzin gibi) muhtelif karakterler üzerinden alaycı ve küçümseyici bir tutumla ekrana yansıtılmıştır.<sup>9</sup> Aynı zamanda rolü gereği modern yaşantıyı sürdüren ve başrolü uhdesinde tutarak izleyicilere büyük oranda etki eden karakterlerin kahir ekseriyetinin dindar olmadığı; bunun yanında gündeliğe giden temizlikçi gibi izleyicinin genellikle öykünmediği rolleri üstlenen ve statü gereği ekonomik, sosyal ve kültürel alanda alt sınıfta olduğu hissedilen karakterlerin bir kısmının dindar olduğu çok rahatlıkla gözlemlenebilir.<sup>10</sup> Bununla birlikte televizyon ekranlarında büyü bozduğunu ya da cin çıkarttığını iddia edenlerin, bu organizasyonun akabinde bal ve çörek otu gibi gıdaların faziletine dair rivayetleri ekrana yansıtan menfaat şebekeleri olduğu bilinmeli ve bunlar da din istismarı

<sup>8</sup> Hayri Kırbaoğlu, "Çeşitli Boyutlarıyla Din İstismarı" (Görüşmecisi: Adil Öztekin, Akademik Yayın) *İlahiyat Akademi Dergisi* 1/3 (05 Ağustos 2021), 165-180.

<sup>9</sup> Handan Karakaya, "Türk Sinemasında Din Adamı Tiplemesi", *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/12 (2018), 64-69; Bulgular için ayrıca bk. Mustafa Koç, "Değerler Psikolojisi Perspektifinden Türk Sinemasında Din Görevlisi İmajı: 'Değer-Yoksun Dindarlık' Tipolojisi Bağlamında Semantik Analizler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 209-230.

<sup>10</sup> Yalçın Lüleci, "Türk Sineması ve Din", *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 22 (2014), 151.

başlığı altında değerlendirilmelidir. Ancak bu durum sadece televizyon yayınları için geçerli değildir. Nitekim dijital platformlarda da din istismarının oldukça yoğun düzeyde yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda yukarıda zikredildiği üzere dinin emirlerini kasıtlı ya da kasıtsız alaya alan ve dindar bireylerin doğrularına hakaret eden içerikleri yayınlayan dijital platformlar, bununla da yetinmeyerek İslamofobik yayınlar yapmışlardır.

Kalifat dizisinde IŞİD sempatican ve militanlarının hayatı anlamlandırma biçimlerine dair atıflar da yer almaktadır. Ancak mezkûr örgütle bağ kuran kişiler kendilerini Müslüman olarak tanımladıkları için düşünce dünyalarını İslâm'ın şekillendirdiği varsayılabilir. Bu başlık altında dizide yer alan söz konusu imgeler değerlendirilecektir.

İsveç'te IŞİD'e sempati duyan bir kız çocuğunu oynayan Sulle karakteri, ülkelerinde Müslüman isimleri taşıyan kimselerin yetkili mercilere gelmediğini, Müslümanların dışlandığını ve onlara terörist gözüyle bakıldığını söylemektedir. Ayrıca diğer bir bölümde Avrupalıların İslâm düşmanı olduğu da açıkça ifade edilmektedir. Buradan hareketle Müslümanların İslamofobik faaliyetlerin etkisiyle diğer insanlar tarafından dışlanan, toplumun benimsemediği bireyler olduğuna işaret edilmektedir. Bu, İslamofobinin sadece Müslümanlara değil, ötekileştirilmenin bir sonucu olarak radikalleşen bireylerin diğer dini düşünceleri benimseyen kimselere doğrudan ya da dolaylı olarak zarar verdiğini göstermektedir. Bu tür durumların hakikati yansıttığı, İslâm ya da herhangi bir öğretinin adına ileri sürülen ötekileştirmenin toplumun tüm tabakalarına zarar verdiği muhakkaktır.<sup>11</sup>

Dizide IŞİD militanlarının neredeyse tamamının uzun saçlı ya da sakallı aktörler içerisinde tercih edildiği görülmektedir. Esasında bu durum vakıayla da uyumaktadır. Fakat bunun toplumda pogonofobi, yani sakallı insanlardan korkmanın yaygınlaşmasına sebep olduğunu söylemek gerekmektedir. Ancak dizide İsveç metrosunda planlanan silahlı ve bombalı saldırı failine örgüt yetkilileri tarafından sakalını kesmesinin emredildiği bir sahneyle IŞİD'in kendi hedefleri doğrultusunda akidesine uygun olmayan şeyler yapabileceğine işaret edilmektedir.<sup>12</sup>

Kalifat'ta vurgulanan bir diğer konu da IŞİD sempaticanlarının camide öğretilen bilgilerin sapkın olduğu düşüncesinde olmasıdır. Ancak yine bu kimselerin Kur'an okumak, namaz kılmak gibi İslâm'ın temel vecibelerini bilmediği ve buna rağmen sözü edilen eleştiriyi yaparak sıradan (!) Müslümanları beğenmediği vurgulanmaktadır. Esasında henüz temel düzeydeki bilgileri haiz olmadan radikal düşüncelerle hareket etme vurgusu isabetlidir. Nitekim sanal mecrada IŞİD

<sup>11</sup> bk. Seyfettin Aslan vd., "İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2016), 451-461.

<sup>12</sup> Bu konuda yapılan müstakil bir çalışma için bk. Alexandra Hardy, *The "new phenomenon": An examination of American Media Portrayal of Muslim Female Suicide Bombers* (Washington D.C.: Georgetown University, 2010), 29.

militanları tarafından hazırlanan tebliğ (!) videoları incelendiğinde bu durum daha açık bir şekilde gözlemlenebilir. Bu videolarda örgüt sempatzanlarının “ne yapması gerektiği”nden daha çok, “ne yapanları kınaması, tekfir etmesi gerektiği” vurgulanmaktadır. Dolayısıyla dizide gösterilen bu tablonun hakikati yansıttığı söylenebilir.

Daha önce zikredildiği gibi *Kalifat'ta* IŞİD militanları hedefledikleri gençleri hem reel hem de sanal olarak kuşatmakta ve onlarla yakın arkadaşlık ilişkileri kurmaktadır.<sup>13</sup> Bu doğrultuda dizide IŞİD militanlarının kadınlara mahsus cezbedici mekanlar inşa ettiği, bunlar sayesinde yakın arkadaşlık ilişkileri içerisinde buldukları ve örgüt sempatzanı gençlerin gözlerini boyadıkları görülmektedir. Bu meyanda Kalifat'ta Ghaddah isimli karakterin IŞİD sempatzanı kızlara Rakka'daki yaşam koşullarını övdükten sonra daha önce iki kez evlendiğini ve her iki eşinin de şehit olduğunu iftihar ederek söylediği görülmektedir. Bu doğrultuda dizide hilâfet, şehâdet, cihad ve dârüislâm gibi kavramların lekelendiği gözlemlenmektedir. Ayrıca aynı sahnenin devamında kızlara Rakka'nın cezbedici güzelliklere sahip olduğuna dair vakıyyla uyuşmayan görsellerle etkileyici sunumlar yapılmakta ve “İslâm Devleti (!)” altında yaşamının ne denli büyük bir mutluluk olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla “İslâm Devleti” kavramı da kirletilen kavramlar arasında yer almaktadır.<sup>14</sup>

Dizide İslâm'ın anlayışı olarak gösterilen bazı yaşantı ve ritüeller dikkat çekmektedir. Buralarda IŞİD militanlarının günlük yaşantılarında büyük çelişkiler olduğu görülmektedir. Örneğin; İbbe isimindeki IŞİD militanını oynayan erkek karakter, örgüte kazandırmak istediği kızlarla aynı evde günlerce yaşayabilmektedir. İslâm'ın mahremiyet anlayışıyla örtüşmeyen bu durumun, günlük yaşantılarını İslâm'ın ölçülerine göre tanzim ettiğini iddia eden karakterler üzerinden gösterilmesi şaşırtıcıdır. Ayrıca dizide aynı evde yaşayan iki kişiye ses çıkartmayan IŞİD sempatzanlarının sigara içmenin ve basketbol oynamanın haram olduğunu dile getirmeleri de oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca IŞİD sempatzanı bir kız çocuğunun şeriatı ücretsiz yemek, okul ve sağlık hizmeti olarak tanımlaması da sosyalist bir anlayışın İslâm öğretisi gibi sunulduğunu göstermektedir. İslâm hukuk yapısı düzeyinde bir eleştirinin bu denli sığ bir bakış açısıyla yansıtılması, milyon dolarlar harcanan bir yapımın doğru bilgiyi öğrenmek için alanında uzman kimselerden danışmanlık almadığı ya da bu yapımla yanlış bir din telakkisi ortaya konulmak istendiği şeklinde okunabilir.

<sup>13</sup> Bu durumun hakikati yansıttığı ve ilgili örgütün medya organizasyonunun ne denli güçlü olduğu hakkında yapılan bir çalışma için bk. Bünyamin Ayhan - Muhammet Emin Çiftçi, “IŞİD, Propaganda ve İslamofobi”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2018), 22-25.

<sup>14</sup> Sinema sektöründe sahne aralarında verilen olumsuz mesajlarla ilgili bk. Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi* (İstanbul: Dem, 2016), 199-206.



Dizide IŞİD üyelerinin Müslümanları öldüren katiller olduğunun vurgulanması ve bu örgütün faaliyetlerinin hakikatte İslâm'ı yansıtmadığının ifade edilmesi oldukça dikkat çekicidir. Ancak bununla birlikte IŞİD sempatisini bir kişinin, “Kur'an'da dinden dönenlerin öldürülmesi gerektiği”ne dair ifadelerin yer aldığını söylemesi iki farklı şekilde anlaşılabilir: Bunlardan ilkinde göre yapımcılar, IŞİD militanlarının nassların metinlerini bağlamından kopararak lafza bağlı bir formda yorumladıklarını göstermek istemiş olabilir. İkincisine göre; Kur'an'ın Müslüman olmayan herkesin öldürülmesini emrettiğine ve Müslümanların bu emir doğrultusunda hareket ettiğine işaret edilmiş olabilir. İlk ihtimalin ilmî bir zemin gerektirdiği ve dijital platformlarda bu tür dizileri takip eden kimselerin birçoğunun nasslara yaklaşım farklılıklarıyla ilgili malumatı olmadığı düşünüldüğünde ikinci ihtimal ağır basmaktadır. Tam da bu noktada zikri geçen İslamofobik imgelerin dizide yer aldığına ve Kalifat'ın ilgili perspektife dayanarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine temas etmek gerekmektedir.

#### 2.4. İslamofobik İmgeler

Yunanca *xenos* (yabancı) ve *phobos* (korku) kelimelerinden oluşan ve yabancı düşmanlığı anlamına gelen *xenophobia*'nın bir türü olan İslamofobi, yabancılara karşı duyulan antipatiyi göstermektedir.<sup>15</sup> İslamofobi gerek yazılı gerek görsel medya tarafından pompalanmakta ve en üst düzeyde İslâm ve onun müntesipleri olan Müslümanlar terörle ilişkilendirilmektedir.<sup>16</sup> Esasında İslamofobi 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkmış yeni bir fenomendir.<sup>17</sup> Ancak özellikle son yıllarda İslâm'ı sapkın anlayışlar üzerinden tanımlayan İslamofobik çalışmalar, IŞİD gibi kimi radikal örgütlerin sözde İslâm adına terör eylemleri yapmasıyla hız kazanmıştır.<sup>18</sup> Bu doğrultuda radikal bir örgütle ilişki içerisinde bulunan insanların yaşanmış ya da kurgu hikâyelerine dijital platformlarda sıklıkla yer verilmiştir.<sup>19</sup> Bu kategoride yer alan çalışmalar içerisinde *Layla, Road to İstanbul, Heaven Will Wait, The Dark Wind* ve *Kalifat* isimli yapımlar dikkat çekmektedir. Kalifat dizisinde yer alan İslamofobik imgeler, ilgili başlığa çalışmamız içerisinde yer vermemizi sağlayan gerekçelerin başında gelmektedir. Bu kavramın politik, kültürel, teolojik bir yönü olduğunu

<sup>15</sup> Kadir Canatan, “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır (Ankara: Eskiye Yayınları, 2007), 25, 26.

<sup>16</sup> Ingrid Ramberg, *Islamophobia and its Consequences on Young People* (Budapeşte: European Youth Centre, 2006), 47-49.

<sup>17</sup> Abdülkadir Gölcü - Mustafa Çuhadar, “Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, *Ombudsman Akademik* 7 (2017), 72.

<sup>18</sup> Naved Bakali, *Cultural Pedagogy and Islamophobia: Towards a Framework for Engaging Students in Critical Discussion*. (Montreal: McGill University, 2011), 94.

<sup>19</sup> Türkiye'de sözü edilen sahada yapılan çalışmaların literatür bilgisi için bk. Mustafa Temel, “Türkiye'de Medya ve İslamofobi Araştırmaları”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2019), 93-121.

söylemenin yanında Batı oryantalist düşüncesinin İslam'a bakış açısını da gösterdiği ifade edebilir.<sup>20</sup>

Kalifat ile ilgili eleştirilerin önemli bir kısmı, dizide yer alan İslamofobik imgeler hakkındadır. Nitekim henüz dizinin ilk sahnesinde IŞİD militanlarının kontrolünde yer alan Rakka'da bir el kesme sahnesi yer almaktadır. Bu sahnenin İslâm öğretileri ve hukuk sisteminin arkaik bir düzleme dayandığı ve cezalandırmaların acımasız olduğu mesajı verdiği apaçıktır. Dizinin ilerleyen bölümlerinde Kur'an'ın bin yıl önce yazılmış ilkel bir metin olduğuna dair vurguların yer alması bu iddiayı güçlendirmektedir.<sup>21</sup>

Dizide yer alan İslamofobik imgelerden en dikkat çekici olanları kadınlarla ilgilidir. Zira dizide başörtüsü takanların neredeyse tamamı IŞİD militanlarından oluşmaktadır. Bu durum elbette başörtüsüne yönelik bakış açısını şekillendiren ve her başörtülü kişiyi IŞİD militanı olmakla itham eden bir anlayışı ileri sürmektedir. Ayrıca dizide muhtelif yerlerde İslâm'ın kadının özgürlüklerini sınırlandırdığına dair işaretler vardır. Bu doğrultuda sözde şeriatla yönetilen Rakka bölgesinde kadınların tek başına evlerinden dışarı çıkmalarının yasak olduğu sürekli vurgulanarak bölge emniyetini sağlayan görevlilerin sokakta tek başına dolaşan kadınları alıkoyabilme hakkına sahip olduğu gösterilmektedir. Ayrıca dulların bir eve kapatıldığı ve hizmetçi ya da köle olmak yerine evlenme ihtimali olanların şanslı görüldüğü bir ortam betimlenmektedir. Bu bağlamda IŞİD'e katılmaması için ailesi tarafından zorla evlendirilmek istenen bir örgüt sempatisini kız çocuğunun gözyaşları içerisinde arkasına, "ailesine itiraz etmesinin mümkün olmadığını ve İslâm'a göre bu kararı anne ve babasının vermesi gerektiğini" belirtmesi dikkat çekicidir. Bu söylem üzerinden İslâm'da kadının cebren salt anne ve babasının rızası ile evlendirilebileceğine ve bireylerin kişisel hak ve hürriyetlerinin olmadığı düşüncesine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca gelenekteki pek çok yorumdan biri olarak babasının kızını evlendirebileceği görüşünün, İslâm'ın değiştirilemez bir kuralı gibi ileri sürülmesi rahatsız edicidir. Benzer şekilde dizide Rakka'daki kadınların cep telefonu kullanmasının yasak olduğu gösterilmektedir. Hatta karısının telefon kullanmak istediğini belirten IŞİD militanına derhal karısını dövmesi ve ikinci bir eş alması emredilmektedir. Ve bu durum İslâmî öğretilerin sonucunda ortaya çıkmış bir şey gibi gösterilmektedir. Bu bağlamda dizide İslâm'ın kadınların izzet, hürriyet ve namus gibi olgularıyla ilgili öğretileri bulunmadığı mesajını izleyiciye hissettiriyor olması oldukça üzücüdür. Dizide IŞİD militanı tarafından tecavüze uğrayan kadının, tecavüzcüsünü öldürdükten sonra korkudan

<sup>20</sup> Elizabeth Anne Poole, *British Islam: Media Representations and Social Meanings* (University of Leicester, 1999), 22-24; İslamofobi faaliyetlerinin sadece Batı medeniyetinin ürettikleriyle sınırlı kalmadığı ve hatta ülkemizde de cereyan ettiği hakkında kaleme alınan bir çalışma için bk. Enes Bayraklı - Turgay Yerlikaya, "Müslüman Toplumlarında İslamofobi: Türkiye Örneği", *Ombudsman Akademik* 7 (2017), 51-70.

<sup>21</sup> bk. Mehmet Gökhan Genel, "Avrupa'daki Türk Medya Perspektifinden, Batı'nın bir 'Ötekileştirme' Dili Olarak Kullandığı İslâmofobi'ye Bakış", *Atatürk İletişim Dergisi* 6 (2014), 112.

kendinden geçtiği, namus ve şerefini korumak için kendisini muhafaza etmesine rağmen bebeğinin kendisinden alınacağından ve öldürüleceğinden korkması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Aynı kadının tecavüze uğradığı ortaya çıktığında bir elinde Kur'an olan eşinin kendisini dövmesi ve akabinde Kur'an'ı öpüp başına koymasıyla Kur'an'ın kadınların izzet ve şerefini korumadığına ve kocaların istediği zaman eşlerini dövebileceğine atıfta bulunmaktadır.

Sonuç olarak; dizide yer alan İslâm'ın terörizmle güçlü bir şekilde bağlantılı olduğunu gösteren imgeler asla kabul edilemez.<sup>22</sup> Yine tüm Müslümanların basmakalıp ve ırkçı bir şekilde tasvir edilmesi de hakikati ifade etmeyen genellemeci bir yaklaşım olarak görülmeli ve aynı şekilde reddedilmelidir. Bu bakımdan dizinin kimi yerlerde IŞİD'i araçsallaştırdığı ve İslamofobik imgelerle donatıldığı ileri sürülebilir.<sup>23</sup>

Sözü edilen eleştiriler, yapımcıların IŞİD gibi kendisini Müslüman olmakla tavsif eden grubu dışarıdan bir gözle değerlendirdiği ve dolayısıyla bu tür hataların kabul edilebileceği savıyla tenkit edilebilir. Ancak sinema sektörü için başarılı olduğu düşünülen ve oyuncularına ödüller kazandıran bu tür bir yapımda "seccadenin altında saklanan silahlar"ın yer aldığı sahnelerin sadece dışarıdan bir gözle bakmaktan kaynaklandığını, algı oluşturmak istemediğini ve iyi niyet taşıdığını söylemek safdillik olacaktır.

### Sonuç

Teknolojinin ilerlemesiyle medya sektöründe kimi değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Son yıllarda toplumun önemli bir kısmının televizyon kanallarından ziyade dijital yayın platformlarına yöneldiği ve yine son yıllarda ortaya çıkan kimi terör hareketlerinin kendilerini İslâm kimliği üzerinden tanımladıkları muhakkaktır. Sözde İslâmî cihat hareketi olarak kendilerini tanıtan bu örgütlerin yapıları ve çalışma sistemleriyle ilgili kimi dizi, film ve belgeseller bu dijital platformlarda yayınlanmıştır. Dijital platformlar içerisinde abone sayısı ile ilk sırada yer alan Netflix'de en çok izlenen yapımlar arasında Kalifat dizisi yer almaktadır. Bu dizide IŞİD terör örgütünün kimlik arayışındaki gençlerin aklını hangi yöntemlerle çeldiği ve sözde İslâm Devleti'ndeki yaşantının beklenen içerikleri haiz olmadığı gösterilmektedir. Bu bağlamda dizinin IŞİD'in kendi çıkarları doğrultusunda inancına uygun olmayan şeyler yapabileceği, sempatanlarına "ne yapması gerektiği"nden daha çok "ne yapanları kınaması gerektiği" fikrini empoze ettiği ve hilâfet, şehâdet, cihad, dârüİslâm ve İslâm Devleti gibi kavramları lekelediği gösterilmek suretiyle IŞİD terör örgütüne karşı bir tavır almaya sevk ederek amacına ulaştığı görülmektedir. Nitekim IŞİD'in dini istismar ettiğinin ve Müslümanlara karşı da

<sup>22</sup> Mehmet Akif Enderun, *Beyaz Perdenin Din Algısı Sinema-Din İlişkileri Üzerine Bir Analiz* (İstanbul: Işık, 2011), 161-165.

<sup>23</sup> bk. David Douglas Belt, *Framing Islam as a Threat: The use of Islam by Some U.S. Conservatives as a Platform for Cultural Politics in the decade after 9/11* (U.S.A: Virginia Polytechnic Institute and State University, 2014).

savaş açtığıının betimlenmesi bu iddiayı güçlendirmektedir. Ancak dizide IŞİD militanlarının düşünce dünyalarını İslâm anlayışının şekillendirdiğine dair imalara yer verilerek bunlar üzerinden İslamofobik imgelere atıfta bulunmaktadır. İslâm hukuk sisteminin ilkel, bütün Müslümanların basmakalıp ve ırkçı olduğuna, başörtüsü ve seccade gibi unsurların terör örgütüyle bütünleştiğine ve İslâm'ın kadınların izzet, şeref, hürriyet ve namuslarını korumadığına dair genellemeci yaklaşımlar bu kategoride zikredilebilir. Nihai olarak Kalifat dizisi, medya sektöründe yer alan daha önceki çalışmalardan çok daha insafli bir tavrın sergilendiği ve hakikatin belirli ölçüde ortaya konulmak istendiği bir yapım olarak dikkat çekmektedir. Ancak bu, dizide İslâm'ın kavram, öğretisi ve düşünce sisteminin terör örgütüyle bağdaştırıldığı ve bunun yanında İslamofobik imgelere kasıtlı ya da kasıtsız yer verildiği gerçeğini değiştirmemektedir.

### Kaynakça

- Akkuş, Tolga. “Kan Benim Kanal Benim”. *TRT Akademi* 4/7 (2019), 178-183.
- Aslan, Seyfettin vd. “İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2016), 451-461.
- Ayhan, Bünyamin - Çiftçi, Muhammet Emin. “IŞİD, Propaganda ve İslamofobi”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2018), 17-32.
- Bakali, Naved. *Cultural Pedagogy and Islamophobia: Towards a Framework for Engaging Students in Critical Discussion*. Montreal: McGill University, 2011.
- Bayraklı, Enes - Yerlikaya, Turgay. “Müslüman Toplumlarında İslamofobi: Türkiye Örneği”. *Ombudsman Akademik* 7 (2017), 51-70.
- Behrman, Wilhelm - Rockström Niklas. Kalifat, (Dizi, 2020).  
<https://www.imdb.com/title/tt11398870/>
- Belt, David Douglas. *Framing Islam as a Threat: The use of Islam by Some U.S. Conservatives as a Platform for Cultural Politics in the decade after 9/11*. U.S.A: Virginia Polytechnic Institute and State University, 2014.
- Canatan, Kadir. “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım”. *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2007.
- Demir, Tarkan - Aşan, Nuh. “Hollywood Kamerasında İslam'ın Ötekileştirilmesi”. *Turkish Studies* 5/9 (2014), 741-748.
- Enderun, Mehmet Akif. *Beyaz Perdenin Din Algısı Sinema-Din İlişkileri Üzerine Bir Analiz*. İstanbul: Işık, 2011.
- Erdin, Çiğdem. “Radikal Selefi Örgütlerin Sosyal Medya Kullanımı: IŞİD Örneği”. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2017), 124-130.

- Genel, Mehmet Gökhan. “Avrupa’daki Türk Medya Perspektifinden, Batı’nın bir ‘Ötekileştirme’ Dili Olarak Kullandığı İslâmofobi’ye Bakış”. *Atatürk İletişim Dergisi* 6 (2014), 105-124.
- Gölcü, Abdülkadir – Çuhadar, Mustafa. “Batı Toplumlarında İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”. *Ombudsman Akademik* 7 (2017), 71-99.
- Hardy, Alexandra. *The “new phenomenon”: An examination of American Media Portrayal of Muslim Female Suicide Bombers*. Washington D.C.: Georgetown University, 2010.
- Karakaya, Handan. “Türk Sinemasında Din Adamı Tiplemesi”. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/12 (2018), 48-70.
- Kırbaçoğlu, Hayri. “Çeşitli Boyutlarıyla Din İstismarı” (Görüşmecisi: Adil Öztekin, Akademik Yayın) *İlahiyat Akademi Dergisi* 1/3 (05 Ağustos 2021) 165-180.
- Koç, Mustafa. “Değerler Psikolojisi Perspektifinden Türk Sinemasında Din Görevlisi İmajı: ‘Değer-Yoksun Dindarlık’ Tipolojisi Bağlamında Semantik Analizler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 191-249.
- L. Blizek, William. “Dinleri Değerlendirmek/Eleştirmek İçin Filmleri Kullanma”. çev. Bilal Yorulmaz. *Sinema ve Din*. 1236. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2015.
- Lüleci, Yalçın. “Türk Sineması ve Din”. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 22 (2014), 150-153.
- Poole, Elizabeth Anne. *British Islam: Media Representations and Social Meanings*. University of Leicester, 1999.
- Ramberg, Ingrid. *Islamophobia and its Consequences on Young People*. Budapeşte: European Youth Centre, 2006.
- Sarı, Gülşah. “Türkiye’de Özel Televizyon Yayıncılığının Gelişimi ve Medyanın Mülkiyet Yapısı”. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi* 5/18 (2017), 2087-2095.
- Temel, Mustafa. “Türkiye’de Medya ve İslamofobi Araştırmaları”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2019), 93-121.
- Uluç, Güliz. *Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı*. İstanbul: Anahtar Yayınevi, 2008.
- Yorulmaz, Bilal. “1896’dan Günümüze Hollywood’un Kötü Adamları: Müslümanlar”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2018), 33-47.
- Yorulmaz, Bilal. *Sinema ve Din Eğitimi*. İstanbul: Dem, 2016.